

Medskick och
slutredovisning från
Regionfullmäktiges
demokratiberedning
2015-2018

Innehåll

1.	Inledning.....	3
2.	Medskick från demokratiberedningen	7
3.	Bilaga - sammanfattning av aktiviteter	10

1. Inledning

Regionfullmäktiges demokratiberedning har verkat under mandatperioden 2015-2018 och har under denna tid haft i uppdrag att leda arbetet med demokratifrågor inom Region Örebro län. Varje år har en redovisning över vilka uppdrag och aktiviteter som beredningen arbetat med lämnats till regionfullmäktige. Med detta dokument vill demokratiberedningen göra en slutredovisning för hela mandatperioden, men samtidigt också göra ett medskick till den nya organisationen och lyfta frågor som har bäring på demokrati.

Inledningsvis ges en beskrivning av vilket uppdrag beredningen haft och det arbetssätt som präglat mandatperioden. Därefter ges en kort lägesrapport som innehåller omvärldsperspektiv och utmaningar kopplat till den svenska demokratin. Avslutningsvis återfinns beredningens medskick till den nya organisationen.

1.1 Beredningens uppdrag och arbetssätt

Regionfullmäktiges demokratiberedning har bestått av 9 ledamöter med lika många ersättare. Beredningens uppdrag och arbetsuppgifter beskrivs sammanfattningsvis i bestämmelserna för politiska organ som långsiktiga och av strategisk karaktär med fokus på frågor som berör Region Örebro läns framtida utveckling inom demokratiområdet.

Beredningens arbetssätt har under mandatperioden till stor del präglats av att sätta igång, vara del av och följa upp processer som knyter an till beredningens huvuduppdrag på något sätt. En naturlig del i arbetssättet har också varit kunskapsinhämtning, kunskapsspridning och att vara en aktiv part i olika nätverk. De nationella nätverk som presidium, ledamöter samt till beredningen knuten tjänsteperson har deltagit i med jämna mellanrum under mandatperioden har främst varit:

- Nätverk för utveckling av medborgardialog, för förtroendevalda respektive tjänstepersoner (SKL).
- Nätverk för utveckling av medborgardialog inom hälso- och sjukvård (SKL)
- Nätverk mot rasism och främlingsfientlighet (SKL)

Vid sidan av de nationella nätverken har demokratiberedningens presidium också haft uppdraget att leda och förbereda träffar med länets demokratinätverk i samarbete med beredningens sekreterare och länets folkhälsostrateger.

I beredningens arbetssätt har också ingått att bjuda in sakkunniga och experter för att ta del av det senaste inom demokratiområdet i samband med sammanträden och studiebesök. Fokus har också varit på att uppmuntra ledamöter att delta i olika kunskapsseminarier på regional och nationell nivå för att omvärldsbevaka för beredningens räkning.

Ledamöterna vill samtidigt lyfta fram att de upplever att den kompetens och kapacitet som funnits i beredningen inte alltid utnyttjas tillfullo inom organisationen. Ledamöterna framhåller att man gärna

hade varit mer involverad i exempelvis processer kring arbetet med storregioner, ny politisk organisation samt vid revideringen av arvodesreglementet, då dessa typer av frågor ingår i beredningens grunduppdrag.

1.2 Omvärldsperspektiv – lägesrapport om den svenska demokratin

Efter beslut i riksdagen 1919 samt 1921 infördes allmän och lika rösträtt och därmed kan man säga att demokratin fick sitt genombrott i Sverige. Det demokratiska statskicket som alltså snart firar 100 år står på en stabil grund idag vilket bland annat visar sig genom ett högt valdeltagande, men det finns samtidigt ett flertal utmaningar i form av bland annat ett ojämnt deltagande, ett hotat demokratiskt samtal och hot från antidemokratiska aktörer¹. Nedan följer en kortfattad beskrivning av olika omvärldsperspektiv och utmaningar som påverkar den Sverige och den svenska demokratin.

1.2.1 En stark demokrati på stabil grund

Det finns många tecken på att demokratin i Sverige är stark och väl förankrad bland befolkningen. Valdeltagandet i de allmänna valen, som kan sägas vara grunden för det demokratiska statskicket, ligger på en fortsatt hög nivå vid en internationell jämförelse och efter en tids nedgång från rekordnoteringarna på 1960-1970-talen har valdeltagandet återigen ökat vid varje val under 2000-talet och ligger på ca 86 procent i valet till riksdagen och ca 83 procent i landstings- respektive kommunvalen. Även intresset för politik bland befolkningen har ökat de senaste åren och andelen politiskt intresserade är den högsta sedan mätningar påbörjades i mitten av 1980-talet.

Andra faktorer som bidrar till att demokratin i Sverige kan sägas vara stark och stabil är bland annat det relativt höga sociala kapitalet som manifesteras genom en hög mellanmännisklig tillit och ett stort engagemang i föreningslivet. Vid sidan av detta finns också ett högt förtroende för statliga myndigheter och institutioner, relativt starka och fria medier och en mycket låg grad av korruption.

1.2.2 Omvärlden påverkar den svenska demokratin

Förändringar i omvärlden påverkar Sverige och den svenska demokratin på olika sätt och några av de större trenderna handlar om en mer globaliserad ekonomi, en växande internationell migration, digitaliseringen effekter, ökad individualisering, klimat- och miljöutmaningar samt en internationell utveckling med försvagad demokrati i västvärlden. Nedan följer en kortfattad beskrivning av hur dessa trender påverkar den svenska demokratin.

Den allt mer globaliserade ekonomin har medfört flera positiva effekter för länder och individer, men det har samtidigt inneburit att nationella beslut i högre utsträckning har flyttas över till överstatliga organ eller andra aktörer vilket i sin tur har bidragit till att enskilda länder och medborgare har fått mindre möjligheter att påverka och kräva ansvar av sina regeringar. Avståndet mellan beslutsfattare och medborgare har ökat samtidigt som missnöjet kan sägas ha växt med anledning av detta.

¹ Följande omvärldsspaning är hämtad från Demokratiutredningen SOU 2016:5, Regeringens strategi för en stark demokrati (2018), SOM-institutet samt Region Örebro läns egen omvärldsrappport från 2018

Många människor är och har varit på flykt den senaste tiden till följd av krig, våld, förtryck eller fattigdom. Migrationen har blivit en utmaning för beslutsfattare på alla nivåer i Sverige och andra europeiska länder. Några av de mest polariserande frågorna i samhällsdebatten både i Sverige och utomlands handlar om migration och integration vilket ibland ger upphov till konflikter och osäkerhet.

En annan orsak till den ökande migrationen är klimatförändringarna, vilket i sig också är en utmaning som påverkar demokratin då den ställer krav på samarbete och beslut på nationell och global nivå. De beslut som måste tas med anledning av klimatförändringarna kan därför innebära att avvägningar måste göras mellan motstridiga intressen inom och mellan länder, vilket i sin tur kan ge upphov till spänningar och konflikter av olika slag.

Digitaliseringens effekter har inneburit att människors kommunikationsvanor och möjligheter till inhämtning av information förändrats i grunden. Internet och sociala medier skapar nya arenor för demokratiska samtal som har betydelse för bland annat dialogen mellan förtroendevalda och medborgare, opinionsbildningen och det politiska deltagandet. Samtidigt innebär denna utveckling också utmaningar för demokratin i form av näthat, propaganda, desinformation, hot mot den nationella säkerheten osv.

I framförallt västvärlden har utvecklingen gått mot en ökad individualisering vilket bland annat betyder att människor blir mindre benägna att följa auktoriteter och ha traditionella värderingar. Individualiseringen har också inneburit mer fokus på självförverkligande och att mångfalden av värderingar, identiteter och livsstilar i samhället är större än någonsin. Denna utveckling har också givit upphov till nya typer av spänningar och det finns tecken på att politiska motsättningar och åsikter i större utsträckning än tidigare tenderar att befinna sig på en skala mellan frihetliga och traditionella värden snarare än på den klassiska vänster-högerskalan.

Efter det andra världskriget spreds det demokratiska styrelseskicket till fler länder världen över, men på senare tid finns tecken på att demokrati tillsammans med åtaganden om mänskliga rättigheter är på tillbakagång internationellt. Forskning och studier nämner bland annat den växande populismen som ett allvarligt hot mot den öppna demokratin, samtidigt som det sker en utveckling mot minskat förtroende för demokratiska institutioner, större klyfta mellan väljare och beslutsfattare samt inskränkta friheter för medborgare och media. Denna utveckling har blivit tydlig inom flera europeiska länder.

1.2.2 Utmaningar för den svenska demokratin

Även om att det demokratiska statsskicket har ett högt förtroende och är relativt väl förankrat i Sverige finns också flera utmaningar. I regeringens strategi för en starkare demokrati pekas tre områden ut som är särskilt viktiga att arbeta med och bemöta. En av dessa utmaningar är det ojämlika deltagandet och det demokratiska utanförskapet, ett andra handlar om det hotade demokratiska samtalet och det tredje om hotet från antidemokratiska aktörer.

Även om det totala valdeltagandet är högt så är det snett fördelat mellan olika grupper i samhället och mellan olika valdistrikt. Deltagandet tenderar att vara lägre bland utrikesfödda, bland personer med låg

utbildning, bland personer med funktionsnedsättningar och i områden med socioekonomiska utmaningar (t ex i olika stadsdelar, men också i glesbygd och landsbygd) än bland deras motsvarigheter.

I de politiska församlingarna finns ojämlikheter när det gäller representativiteten bland olika grupper i samhället. Det visar sig genom att kvinnor, utrikes födda, unga samt äldre personer är underrepresenterade i riksdag, landsting/region- respektive kommunfullmäktigen.

Även om den mellanmännsliga tilliten generellt sett är hög i Sverige så finns det även här skillnader mellan olika samhällsgrupper, där tilliten är lägre bland lågutbildade och personer födda utanför nordnorden. För vissa grupper som arbetslösa, personer med sjukersättning och personer med självupplevd dålig hälsa finns en negativ trend med minskad tillit under 2000-talet. Det finns även här en geografisk dimension som visar sig genom att det finns skillnader i tillit mellan t ex resurssvaga och mer resursstarka bostadsområden samt mellan stad och land.

Det andra större hotet mot demokratin som regeringen beskriver i sin strategi handlar om hotet mot det demokratiska samtalet. En av förutsättningarna för det demokratiska samtalet är att det finns starka och oberoende medier och att alla människor har möjlighet att ta del av nyheter, samhällsinformation och en kvalitativ granskande journalistik, men också att kunna debattera och ta del av andras åsikter. Under senare tid har dock mediesektorn utmanats på flera sätt och framförallt nyhetsmedier har idag svårt att finansiera sin verksamhet. Särskilt påtagligt blir detta på den lokala nivån där lokalredaktionerna minskat kraftigt de senaste åren i takt med att många får sämre tillgång till en kvalitativ lokal nyhetsjournalistik. Samtidigt finns stora skillnader bland olika samhällsgrupper när det gäller förtroendet för nyhetsmedier och medieanvändningen. Internet och sociala medier har gett upphov till nya och bättre förutsättningar för deltagande och för det politiska samtalet. Samtidigt har dock denna framväxt även givit upphov till en ny typ av nyhetskonsumtion där nyhetsflödet tenderar att bli skraddarsytt och ensidigt med avsaknad av olik tänkande och andra perspektiv. På detta sätt finns en risk att den politiska kunskapen minskar i samhället.

En annan utmaning för det demokratiska samtalet är att det blivit enklare att hota, hata och trakassera genom den digitala utvecklingen. Hot och hat har visat sig drabba aktörer med viktiga funktioner i demokratin så som förtroendevalda, journalister och opinionsbildare. Denna utveckling kan leda till självcensur och att fler saknar vilja att engagera sig i vissa frågor, vilket innebär att demokratin försvagas på sikt.

Avslutningsvis handlar den tredje utmaningen som lyfts fram i regeringens strategi om de antidemokratiska aktörerna som genom sina aktiviteter försöker förändra verklighetsbilden för att spä på konflikter och öka polariseringen i samhället. Dessa aktörer finns bland annat inom de våldsbejakande extremistiska miljöerna, som i Sverige framförallt förknippas med högerextremism, vänsterextremism respektive islamistisk extremism.

2. Medskick från demokratiberedningen

2.1 Ta med uppdragsbeskrivningen in i den nya organisationen

Med utgångspunkt i bland annat de utmaningar som beskrivs ovan vill demokratiberedningen särskilt framföra att det är viktigt att demokratiperspektivet får ett fortsatt utrymme i den nya politiska organisationen och under nästkommande mandatperiod. Arbetet som påbörjats när det gäller att utveckla demokratiarbetet genom t ex medborgardialoger, stärka de förtroendevaldas roll och villkor, att följa demokratipolitiken och ha en omvärldsbevakning kring demokratifrågor bör vara ett uppdrag som också ingår i den nya politiska organisationen. Beredningen vill därför lyfta den arbetsbeskrivning som den arbetat efter:

- Utveckla former för dialog och deltagande genom att bland annat skapa nya arenor och mötesplatser där länsinvånare och förtroendevalda kan mötas
- Utveckla fullmäktiges arbetsformer och arbetsformer mellan de politiska organen
- Verka för bättre representativitet, integration och mångfald
- Följa demokratiutvecklingen och den forskning som äger rum inom området
- Arrangera kunskapsseminarium för de förtroendevalda
- Yttra sig över motioner, remisser och skrivelser med koppling till demokratifrågor
- Ta fram underlag och rapporter utifrån demokratiperspektivet
- Vara rådgivare när det gäller demokratifrågor inom Region Örebro län

2.2 Använd och utgå från de nya styrdokument som tagits fram vid genomförande av dialoger m.m.

Demokratiberedningen har sett ett behov av att revidera de styrande dokument som berör medborgardialog. Det principprogram som antogs 2013 har därför under denna mandatperiod fått en översyn och tillägg i form av riktlinjer och rutiner för medborgardialog med syfte att ge en bättre och tydligare beskrivning av dialogprocessen. Dessa dokument är styrande och ska ge vägledning vid planering, genomförande och uppföljning av medborgardialoger:

Principer för medborgardialog

Dokumentet beskriver grunderna för Region Örebro läns handlande när det gäller medborgardialog, syfte och nyttan med medborgardialoger, samt vilka värden dialogerna ska präglas av. Principdokumentet är att likställa med en policy och är därmed överordnade riktlinjerna.

Riktlinjer för medborgardialog

Riktlinjerna vänder sig till förtroendevalda och anställda i Region Örebro län och syftet är att tydliggöra vad som menas med medborgardialog samt bidra till en hög kvalitet i planering och genomförande av dialoger. Avsikten är också att ge förtroendevalda och tjänstepersoner en gemensam bild av hur Region Örebro läns arbete med medborgardialog kan stärka medborgarnas delaktighet och bidra till samhällsutvecklingen.

Rutiner för medborgardialog

Rutinen utgår från riktlinjerna och är ett stöddokument för planering, genomförande och utvärdering av medborgardialoger.

Mall för genomförandeplan för medborgardialog

Detta dokument fungerar som en projektplan för planering, genomförande och uppföljning av medborgardialog.

Under nästkommande mandatperiod är det viktigt att återigen göra en översyn av ovanstående dokument och revidera dessa vid behov.

2.3. Viktigt att länets demokratinätverk får en fortsättning

Länets demokratinätverk bildades 2004 bland annat som ett svar på de främlingsfientliga strömningar som fanns i länet vid den här tiden. Nätverket, som består av både politiker och tjänstepersoner från Region Örebro län, samtliga länets kommuner, statliga myndigheter samt civilsamhälle har sedan fortsatt att träffas med undantag av ett uppehåll under mandatperioden 2011-2014. Syftet med nätverket då som nu har varit att utbyta kunskap och erfarenheter i frågor som har bäring på demokrati, främlingsfientlighet och rasism. Nätverket träffas fyra gånger per år och platsen varierar mellan de fyra länsdelarna. Teman för träffarna har bland annat varit hot och våld mot förtroendevalda, dialog i komplexa samhällsfrågor, integration och segregation, demokrati och jämställdhet.

Demokratiberedningen vill särskilt poängtera att det är viktigt att Region Örebro län har ett fortsatt engagemang i länets demokratinätverk och att kunskaps- och kontaktutbytet kring demokratifrågor fortgår.

2.4 Kartläggning av länsinvånarens påverkansmöjligheter

Regionfullmäktiges demokratiberedning har under mandatperioden gett regionkansliet i uppdrag att undersöka på vilka sätt länsinvånare kan vara med och påverka och ge feedback till regionens olika verksamheter, genom exempelvis att bidra med nya idéer och förslag, att ha möjlighet att lämna synpunkter och klagomål eller genom andra typer av påverkansmöjligheter. En sådan kartläggning skulle kunna medföra att existerande påverkansmöjligheter kan göras kända och visas upp för länsinvånarna på ett bättre sätt än som sker idag. Resultatet skulle också kunna innebära att verksamheter tar lärdom av varandra i högre utsträckning och att goda exempel lyfts inom vår organisation. Detta uppdrag kvarstår och demokratiberedningen vill framföra att det vore värdefullt om en sådan kartläggning skulle kunna tas fram under nästa mandatperiod.

2.5 Övriga medskick

- Det är viktigt att det finns tjänstemannaresurser som kan stödja arbetet med demokratifrågor i den nya organisationen.
- Det är viktigt att särskild hänsyn tas till de sociala hållbarhetsperspektiven och de underrepresenterade grupperna i samhället, i samband med politiska beslut (se checklista för hållbarhetsperspektiven)
- Vi behöver bli bättre på att föra ut kunskap om vad politiska beslut innebär till anställda i våra förvaltningar.

3. Bilaga - sammanfattning av aktiviteter

Demokratiberedningens förtroendevalda under perioden 2015-2018

Beredningen har bestått av nio ledamöter, inklusive ordförande samt förste och andre vice ordförande, och lika många ersättare. Till beredningen har ledamöter eller ersättare utsetts ur regionfullmäktige.

Ledamöter och ersättare i demokratiberedningen 2015-2018

Ledamöter och ersättare per den 31 augusti 2018

Torgny Larsson (S), ordförande	Susanne Stenlund (S), ersättare
Gunnel Lindblom (V), vice ordf	Farhan Mohammad (S), ersättare
Håkan Söderman (M), 2:e vice ordf	Magnus Lander (MP), ersättare
Camilla Sörman (S), ledamot	Rune Karlsson (V), ersättare
Vakant (S), ledamot	Vakant (S), ersättare
Fredrik Persson (MP), ledamot	Lennart Carlsson (M); ersättare
Annette Lindvall (M), ledamot	Erik Johansson (L), ersättare
Christina Pettersson (C), ledamot	Elin Adebo (KD), ersättare
Virosa Viberg (SD), ledamot	Sigvard Blixt (SD), ersättare

Under mandatperioden har även följande ledamöter och ersättare varit invalda:

Ireen von Wachenfeldt (V), Annika Engelbrektsson (S), Staffan Göransson (V), Mikael Hedström (SD) samt Tomas Dahlberg (S),

Urval av demokratiberedningens aktiviteter 2015-2018

2015:

- Referensgrupp i framtagande av styrdokument och utveckling av webb
- Dialog med 2014 års demokratiutredning,
- Gett uppdrag att utvärdera medborgarförslag
- Medverkan i Örebroveckan för mänskliga rättigheter
- Fördjupning i digitala demokrativerktyg, bjudit in VLL
- Rapportörskap e-petitioner
- Uppstart av Demokratinätverket i Örebro län
- Rådgivning och stöd inom organisationen
- Deltagande i nätverk och konferenser
- Påverkansmöjligheter för anställda inom Region Örebro län

2016:

- Ställningstagande om utveckling av medborgarförslag och webbplats - rapport och skrivelse
- Diskussion och beredning av demokratiutredningens förslag – beslut i RF
- Gett uppdrag att revidera handbok för medborgardialog samt inventering
- Rådgivning och stöd – genomförande av medborgardialoger
- Studiebesök Föreningarnas hus
- Rapportörskap – utveckling webbplats, omvärldsspaning Göteborgs stad
- Referensgrupp i framtagande av styrdokument och utveckling av webb
- Deltagande i ett flertal nätverk och konferenser med bäring på beredningens grunduppdrag

2017:

- Revidering av riktlinjer och rutiner för medborgardialog (beslut i RF)
- Framtagande och beredning av regler för politiska lärling (beslut i RF)
- Stöttning till fokusberedningar vid genomförande av dialoger (ordf och sekreterare)
- Deltagande i ett flertal nätverk och konferenser med bäring på beredningens grunduppdrag
- Lägesrapport om förtroendevaldas avhopp under mandatperioden (skrivelse till RF)
- Enkät om fullmäktiges mötes- och arbetsformer (rapport till RF)
- Extra medel för att arbeta med ungas delaktighet och inflytande
- Studiebesök på Tegelbruket och Arkivcentrum

2018:

- Planering och genomförande av konferens kring barn och ungas delaktighet m.m.
- Deltagande i ett flertal nätverk och konferenser med bäring på beredningens grunduppdrag

